

POYABZAL SANOATIDA MEHNATNI MUHOFAZA QILISH VA SANOAT EKOLOGIYASI

*Abduraxmanova F.A. - katta o'qituvchi
Buxoro muhandislik-texnologiya instituti*

Annotatsiya. Maqolada poyabzal sanoatida mehnatni muhofaza qilish, mehnatning kiruvchi oqibatlarini bartaraf etish, korxonada xavfsiz, zararsiz, ekologik, ergonomik va estetik ishlab chiqarish sharoitlarini yaratish ishlab chiqarish madaniyatini, mehnat samaradorligini va ishlab chiqarilgan mahsulot miqdorini oshirish, Ishchilar uchun qulay mehnat sharoitlarini yaratish, texnologiyada qo'llaniladigan xavfli, zararli (toksik) moddalarning xususiyatlari keng yoritilgan

Tayanch so'zlar: Fuqarolar salomatligi, ishlab chiqarishdagi shikastlanish, mehnat sharoitlari, mehnat muhofazasi, texnologik normativi.

Mehnat inson uchun zarur va foydali bo'lib hisoblanadi. U bir tomondan ijtimoiy jarayon, u orqali odamlar ma'lum bir ishlab chiqarish munosabatlariga kirishadilar, boshqa tomondan har bir inson jismoniy va aqliy energiyasini sarflaydigan fiziologik jarayon. Shu sababli, mehnatni muhofaza qilish mehnatning kiruvchi oqibatlarini bartaraf etish uchun mehnat jarayonida inson energiya iste'moli va energiyani qayta tiklash o'rtasidagi optimal kombinatsiyani o'rnatish uchun mo'ljallangan. Fuqarolar salomatligini muhofaza qilish, mehnat xavfsizligini ta'minlash, kasb kasalliklari va ishlab chiqarishdagi shikastlanishlarni bartaraf etish davlatning asosiy g'amxo'rliklaridan biridir. Mehnatni muhofaza qilish muhim rol o'ynaydi, chunki korxonada xavfsiz, zararsiz, ekologik, ergonomik va estetik ishlab chiqarish sharoitlarini yaratish ishlab chiqarish madaniyatini, mehnat samaradorligini va ishlab chiqarilgan mahsulot miqdorini oshirishga yordam beradi. Zamonaviy yengil sanoat korxonalaridagi barcha texnologik jarayonlar asbob-uskunalarining maksimal yuklanishi, texnologik jarayonlarni kimyolashtirish, xom-ashyo va mahsulotlarni qayta ishlashning texnologik ko'rsatkichlariga rioya qilish bo'yicha qat'iy talablar, mehnat sifatini oshirish, ishlab chiqarishni mexanizatsiyalash, avtomatlashtirish kabi omillar bilan birga keladi. Bu sanoat korxonalarining ishlab chiqarish jarayonlarini loyihalash bosqichida ham, yangi mashinalarni loyihalashda ham, foydalanish paytida ham hisobga olinishi kerak. Ishchilar uchun qulay mehnat sharoitlarini yaratish mehnat unumdorligi va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning muhim zaxirasidir. Mehnat sharoitlarini yaxshilash chora-tadbirlari katta ahamiyat kasb etmoqda. Ishlab chiqarish birligiga ish vaqtining tannarxini kamaytirish hisobiga tejashga erishiladi; ikkinchidan, ishchilarning vaqtincha mehnatga layoqatsizligi bilan bog'liq smena ichidagi va to'liq kunlik xarajatlarni kamaytirish hisobiga ish vaqti fondining

samaradorligi natijasida; uchinchidan, kasallik ta'tillari va davolanish xarajatlari uchun to'lovlarni kamaytirish. Shu bois bironta korxonona, firma, ustaxona yoki uchastka, ularning barchasida mehnat sharoitlari ta'minlanmagan bo'lsa, qabul qilinishi va foydalanishga topshirilishi mumkin emas va kerak emas. Iqtisodiy maqsadga muvofiqlik va ekologik jihatlarni hisobga olish kerak.

Mehnat muhitining inson tanasiga zararli ta'sirini yo'q qiladigan yoki minimallashtiradigan bunday mehnat sharoitlarini yaratishni ta'minlaydigan ishni eng yaxshi tashkil etish muhim rol o'ynaydi.

Mehnatni ilmiy tashkil etish mehnat xavfsizligini ta'minlaydi va texnik intizomga qat'iy rioya qilishni va ilmiy asoslangan xavfsizlik standartlari va qoidalarini amalga oshirish ustidan tizimli malakali nazoratni talab qiladi.

Mehnatni muhofaza qilish – bu insonni mehnat jarayonida ishga layoqatliligini va sog'ligini, xavfsizligini ta'minlovchi ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy, texnik, gigiena, davolash va profilaktika choralari va vositalari tizimi.

Yengil sanoat korxonalarida elektr jihozlari, o'lchash asboblari va avtomatlashtirishning to'yinganligi natijasida ishlab chiqarish jarayonlari shovqin va tebranish, tolali organik va mineral chang, ortiqcha issiqlik, namlik, gazlar va boshqa kimyoviy zararli moddalarning ko'p miqdorda ajralib chiqishi bilan birga kechadi, shuning uchun texnologik standartlarga rioya qilish talabi va mehnat muhofazasi texnologik normativlariga rioya qilish talabini oshiradi.

Xavfli va zararli omillar tahlili 6.1-jadvalda keltirilgan

6.1-jadval - Xavfli va zararli omillarning tahlili va ishlab chiqarishning umumiy tavsifi

Berilgan materiallar	Ishlab chiqiladigan parametrlarni qiymati
Xodimlar uchun elektr toki urishi xavfi bo'yicha binolar sinfi	Yuqori xavf bilan: jihozlarni tuproqlash va o'tkazuvchan pollar, texnik himoya vositalari: to'siqlar, blokirovkalar, kalitlar, avtomatik qurilmalar va izolyatsiya.
Binolarning yong'in va portlash xavfi sinfi	P -IIa yonuvchi changlarni o'z ichiga olgan xona NKPR 65 g/m ³ , B -IIa -suspensiyada tolalar va chang chiqariladigan xonalarda joylashgan zonalar

Yong'in xavfi bo'yicha ishlab chiqarish toifasi	B (qattiq holatda yonuvchan materiallar)
Ishlab chiqarishning sanitariya tasnifi	IV
Sanitariya muhofazasi zonasining o'lchami,mm	100

Texnologik jarayonlar va asbob-uskunalarga texnik xizmat ko'rsatish vaqtida operatsion xodimlarning xavfsizligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar 6. 2, 6.3-jadvallarda jamlangan.

6.2-jadval - Texnologiyada qo'llaniladigan xavfli, zararli (toksik) moddalarning xususiyatlari

Dastlabki qoidalar va xususiyatlar	Qiymatlar tavsifi	
Moddalarning nomi	charm	atseton
Moddaning agregat holati	Qattiq (chang)	(juftliklar)
Moddaning xavfli klassi	III	IV
Zararli moddalarning ruxsat etilgan maksimal kontsentratsiyasi, mg / m	2	200
Ishlaydigan hudud havosiga chiqadigan zararli moddalar miqdori, mg/m.	1,8	150
Odam organizmida moddalarning ta'siri	Kasb kasalliklari, bosh og`rig`I, charchoq, nafas yo`llarining achishishi, ko`zning shilliq pardasining zararlanishi	

6.3. Texnologiyada foydalaniladigan yong`inga va portlashga xavfli moddalar tavsifi

Dastlabki holat va xarakteristika	Tavsiflar qiymati	Ilovalar	
Nomlanishi	Tabiiy charm	Yelim	Erituvchi (atseton)
Yonish harorati, C	400	50	-19
O`z o`zidan yonish harorati, C	420	100	620
Chulg`alanish harorati, C	22	20	-18
Chulg`alanishning konsentratsion chegarasi, % hajm	-	-	6,4-20
Chulg`alanishning harorat chegarasi, C	40020	12020	-20(n) +6(v)

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://lex.uz/docs/5554856>
2. Узакова Л. П., Абдурахманова Ф. А., Турсункулова М. С. Современные эксплуатационные и технологические требования, предъявляемые к деталям верха обуви //Техника. Технологии. Инженерия. – 2019. – №. 2. – С. 30-33.
3. Абдурахманова Ф. А. Рынок обуви: глобальные тенденции. перспективы развития кожевенно-обувной промышленности в бухарской области //Глобальная экономика и образование. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 15-21.
4. Узакова Л. П., Жабборов Ю. Ю. Научное обоснование современных материалов для изготовления спортивной обуви //Вестник науки. – 2022. – Т. 4. – №. 3 (48). – С. 196-203.
5. Абдурахманова Ф. А. Обоснование выбора специальной обуви для конных игр //Вестник науки. – 2022. – Т. 3. – №. 3 (48). – С. 104-111.
6. Абдурахманова Ф. А., Узакова Л. П., Турсункулова М. С. Закономерности изменчивости и распределения антропометрических признаков //Техника. Технологии. Инженерия. – 2019. – №. 2. – С. 27-30.
7. В.С. Макарова. Моделирование и конструировани обуви и колодок. Москва: Легпромбытиздат. 1987. – с.162
8. К.М. Зурабян и др. Материаловедение изделий из кожи. Москва. Легпромбытиздат. 1988. – с.412 .

9. ГОСТ 23251-83. Обувь. Термины и определения. М. :Стандартинформ, 2008. – с.114

10. F.A. Abdurahmanova. Ot sporti o`yinlari uchun maxsus poyabzal tanlash tahlili G`G` Fan va texnologiyalar taraqqiyoti. Ilmiy-texnikaviy jurnal. – 2022. – T. 3. 256-261 b.

11.
S

.EPRAInternational Journal of Multidisciplinary. Research DOI : 10.36713/epra2013 ISSN (Online) : 2455 – 3662 Monthly Peer Reviewed & Indexed. International Online Journal. Indexes Абдурахманова Ф. А. PR "Издательство «Спортивная Сибирь» Институт спорта (2023) №8224 ISSN: F. Мир "Купар" Volume 3 Number 3 March 2022. 265-270 Издательство «Дурдона».

13. Абдурахманова Фируза Абдуформановна АНАЛИЗ АССОРТИМЕНТ МАТЕРИАЛЫ ДЛЯ ПОДОШВ // SAI. 2022. №Special Issue 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz->

14. Мусаев С. С., Узакова Л. П., Абдурахманова Ф. А. Разработка рациональной конструкции профилактической обуви //Монография. Ташкент, "Турон Замин зиё. – 2016. – С. 174.